

פרשת נשא

תורה, אהבה ותהומות

דליה מרקס

פרשת נשוא מכילה דיון בסוטה, אישה החשודה ש"מעלה מעל" באישה. התורה מתארת תהליך שנועד לאבחן אם האישה אכן בגדה אם לאו. פרשת סוטה מעלה שאלות מורכבות בפני קוראים בני זמננו, כאן נדון בממד אחד בה, והוא השקייתה של האישה הנחשדת במים קדושים, שבתוכם כתב שבועה שהכהן השביע אותה. המים המתוארים כ"מי המרים המאָרְרִים" (פסוק יח) מכילים את השם המפורש של האל.

פרשת נשוא נקראת בסמוך לחג השבועות, שבו נחגוג הן את מתן התורה והן את פוריות האדמה וביכורי פירותיה, אני מבקשת להרהר בכוחות הנובעים מתהומות הנפש ומתגשמים ביצירה. אני מבקשת לשאול על טיבם ועל הסכנות הגלומות בהם באמצעות מדרש, שגם בו כמו בפרשת סוטה נמחה השם המפורש במים.

המדרש מתאר את ניסיונו של דויד המלך להקים את התשתית לבניית בית המקדש, ואת האירועים הדרמטיים שאירעו לו ולעולם בעת ההיא. כידוע, דויד (שאת סיפורה של סבתא רבתא שלו, רות נקרא בחג מתן תורה), לא זכה להקים את בית המקדש. הדבר נמנע ממנו מפני ששפך "דם לרב" (דבה"א כב, ח), המדרש מציע אולי סיבה נוספת לכך:

בבלי סוכה נג, ע"ב

בשעה שכרה דוד שיתין,

קפא תהומא ובעא למשטפא עלמא.

אמר דוד: מי איכא דידע אי שרי למכתב שם

אחספא ונשדיה בתהומא ומנח?

ליכא דקאמר ליה מידי.

אמר דוד: כל דידע למימר ואינו אומר –

יחנק בגרונו.

נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו:

ומה לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה:

שמי שנכתב בקדושה – ימחה על המים,

לעשות שלום לכל העולם כולו –

על אחת כמה וכמה.

אמר ליה: שרי.

כתב שם אחספא, ושדי לתהומא.

ונחית תהומא שיתסר אלפי גרמידי.

תרגום:

בשעה שכרה דויד יסודות,

צפה התהום ורצתה לשטוף את העולם.

אמר דויד: יש מי שיודע האם מותר לכתוב שם

על חרס ולהשליכו לתהום כדי שתנוח?

לא היה מי שיאמר לו דבר.

אמר דויד: כל מי יודע לומר ואינו אומר –

יחנק בגרונו.

עשה אחיתופל קל וחומר מדעת עצמו (ואמר):

אם לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה:

שמי שנכתב בקדושה – ימחה על המים,

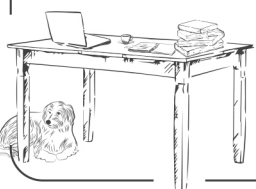
לעשות שלום לכל העולם כולו –

על אחת כמה וכמה.

אמר לו (לדויד): מותר.

כתב שם (המפורש) על חרס והשליכו לתהום.

וירדה התהום שש עשרה אלף אמות.

כאשר ראה שירדה (התהום) הרבה,
אמר: ככל שתהיה מורמת יותר, העולם יהיה רטוב יותר.
אמר חמש עשרה (שירי) מעלות
והעלה (את התהום) חמש עשרה אלף אמות,
והעמידה באלף אמות.

כי חזי דנחית טובא,
אמר: כמה דמידלי טפי, מירטב עלמא.
אמר חמש עשרה מעלות
ואסקיה חמיסר אלפי גרמידי,
ואוקמיה באלפי גרמידי.

למדרש על כריית היסודות לבית המקדש¹ אין מקורות מקראיים. הוא מובא במהלך הדיון במקורן של שירי המעלות בתהלים (מזמורים קכ-קלד), המיוחסים לדויד ומסביר הן את מקורם והן ואת מהותן של ט"ו המעלות (=המדרגות) שהיו בבית המקדש בין עזרת נשים לעזרת ישראל, ושנוצרו לפי המדרש בעת שירת שירי המעלות.

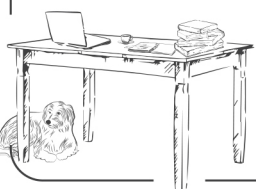
בזמן שדויד המלך חפר יסודות לבית המקדש, הציפו מי התהום ואיימו להטביע את העולם. דויד הבין שעליו לחסום את הפרץ, ושרק "פקק" שעליו יהיה כתוב השם המפורש, שיסתום את מקור הנביעה, יימנע את הצפת העולם והחרבתו. בייאושו ביקש היתר הלכתי, אך זה לא נמצא, רק כשנקט באיום, נחלץ לעזרתו אחיתופל, יועצו, וסיפק מענה הלכתי: אם התורה התירה למחות את השם המפורש במים במהלך טקס הסוטה, המופיע בפרשתנו, כדי "לעשות שלום בין איש לאשתו", קל וחומר שניתן לעשות כן כדי להציל את העולם כולו.

דויד אימץ את הפיתרון והצליח לעצור את ההצפה, התהום צנחה שש עשרה אלף אמות. אולם ההצלחה הייתה גורפת מדי. כעת, ללא מים העולם נתון היה לסכנת יובש, צחיחות ולהיעדר כוחות יצירה בעולם. כדי לפתור את המשבר החדש שנוצר, דויד אמר "חמש עשרה מעלות", כלומר, את שירי המעלות שבתהלים, והתהום שצנחה החלה לעלות לאיטה, מעלה אחר מעלה, חמש עשרה אלף אמות. כך נשאר התהום במרחק בטוח מהאדמה, אך עדיין מלחלח אותה, כך שדרי עולם יכולים ליהנות מטובו.

המים במקורות ישראל הם בדרך כלל סמל לחיים ולברכה. בספרות חז"ל התורה מזוהה לא אחת עם מים "אין מים אלא תורה" (בבלי בבא קמא פב, ע"א). מים הם יסוד שופע, זורם, מלא כחיות אבל גם בלתי נשלט, וככזה יש בו סכנה. התהום האוצרת את מי בראשית היא מהות חסרת צורה מוגדרת ובלתי נשלטת, הפאוס המאיים להשתלט ולהחריב אבל גם מבוע היצירה. בתורתו של יונג, התהום מסמלת את הרחם, האם הגדולה והחמה אבל גם המסוכנת, המהות חסרת הגבולות וקווי המתאר.² התהום היא התת-מודע והחלקים

¹ כך לפי המקבילה בירושלמי (סנהדרין י, ב; ט, ע"א), כאן הדבר אינו נאמר במפורש.

² גם בתרבויות המזרח התהום הוא סמל נשי. דומה שבמדרש זה, מהדהד אפוס הבריאה הבבלי 'אֶנוֹמָה אֵלִיש', שבו הניצחון על האלה תַאֲמֶת (הים הקדמון) היה בעצם ניצחון התרבות על התהו. הניצחון היה מהדהד ומוחץ ולנו נותר רק לתהות על המחירים ששילמו הטבע והאנושות עליו. וראו ש' שפרה וי' קליין, בימים הרחוקים ההם – אנתולוגיה משירת המזרח הקדום, תל אביב 1996, עמ' 54-7.

הטרום-מילוליים, העולם שלפני היות המילה, בהעדרם אין חיים אבל בהשתלטותם יש סכנה. לשם חיים בריאים נחוץ איזון בין הכוחות.

*

אם התורה נמשלה במים, הרי שתאוות הלימוד, הידע והחכמה, הם יסודות החיות בעולם, הם שמקנים טעם לחיים. אולם יש לטפח אותם ולהכיל אותם כך שלא יציפו ויטביעו. בעולם הדעת והיצירה נחוצה לנו קרבה לנביעה מן התהומות עמוקים ולצידה נחוצים הרגלים ומשמעת.

על המבקשים והמבקשות את התורה ואת הלימוד ואת היצירה למצוא את האיזון הנכון בין האהבה והתשוקה לתורה, שככל שהיא קרובה יותר "מתלחח העולם, והארץ מצמחת פירותיה" (רש"י, שם), ככל ששורשי היניקה שלה עמוקים הם קרובים יותר למקורות היצירה, ובין הצורך להגדירם ולתחמם כך שלא יניחו לכוחות הבריאה הקמאיים להשתלט עליהם ולהטביעם.

אנשים ונשים שונים אנחנו, לכל אחד ואחת מאיתנו טבע יצירתי ואינטלקטואלי יסודי שונה. אלה מאיתנו הקרובים והקרובות יותר למבוע היצירה חסר הסדר והצורה ייטיבו לעשות אם ינסו להציב תחומים ליצירתם, ואלה מאיתנו האמונים על סדרים וגבולות, ייטיבו אם יבקשו לשהות, ולו קמעא, בעולם התוהו הקמאי. ומי ייתן, שנזכה – איש בדרכו, אישה בנתיבה – להגדיל תורה ולהאדיר!

